

Ako te kaznenike po dobi razdijelimo, naći ćemo na žalost, da se najveći broj istih nalazi u najliepšoj dobi života između 30—40 godina.

	do 16 godina ima ih . . .	11
od 16	„ 20 „ „ „ . . .	135
„ 20	„ 30 „ „ „ . . .	450
„ 30	„ 40 „ „ „ . . .	541
„ 40	„ 50 „ „ „ . . .	187
„ 50	„ 60 „ „ „ . . .	93
„ 60	„ 70 „ „ „ . . .	20

Ukupno 1437

Dakle ih je 541 u dobi najbolje životne snage oteto obitelji, državi i društvu. Nebi li bilo bar 50% od ovih nesretnika spašeno od priupadništva, kada bi u nas bila udruga, koja bi sljedeći primjer drugih naprednih i kulturnih naroda razvijala djelatnost na polju podupiranja odpuštenih kaznenika? Tko poznaje ćud i značaj našega naroda, nemože a da neodgovori jestno na ovo pitanje.

Završujući ovim moje ćitanje, osobito ću biti zadovoljan, ako ovo nekoliko rieči bude povodom, da se uhvatimo u kolo, pa zajednički uzradimo, da se i kod nas što skorije ustroji toli humanitarno društvo, te da se tako i kod nas ostvari ona:

„Justitia et caritas osculatae sunt.“

Medjunarodna kriminalistićka udruga.

(Ćitao u skupštini pravnićkoga društva dana 26. studenoga 1892 dr. *Josip Šilović.*)

Prvim siećnjem 1889 stupila je u život medjunarodna kriminalistićka udruga (Internationale kriminalistische Vereinigung. — Union internationale de droit pénal), osnovana po sveučilištnih profesorih: Franji v. Lisztu za onda u Marburgu, a sada u Halli, G. A. v. Hamelu u Amsterdamu i Ad. Prinsu u Bruselju. Pravila su joj sljedeća:

Ćlanak I. Medjunarodna kriminalistićka udruga uvjerena

696

je, da valja zločin i kaznu promatrati koli sa gledišta pravnoga, toli sa gledišta socijalnoga. Njoj će biti zadaća, da izvojuje priznanje ovom načelu i njegovim posljedicam u znatnosti i zakonodavstvu.

Članak II. Udruga uzima temeljem svoga rada ove zaslade:

1. Kazni je svrha borba proti zločinu kao socijalnom pojavu.

2. Nauka kaznenoga prava i kazneno zakonodavstvo treba da se obaziru na rezultate antropoloških i socijoloških studija.

3. Kazna je jedno od najboljih sredstava, kojimi država vojuje proti zločinu. Ali nije jedino sredstvo. Ona se dakle ne smije odtrgnuti od saveza sa ostalimi sredstvi borbe proti zločinu, napose pako od saveza sa sredstvi, koja služe za zaprećenje zločina.

4. U teoretičkom i u praktičnom pogledu postoji temeljna razlika izmedju zločinca, koji počinja zločin slučajno, i zločinca od navade; s toga mora ta razlika da služi kao temelj ustanovam kaznenoga zakona.

5. Pošto kazneno pravosudje i ovršenje kazne služe istoj svrsi, i pošto kaznena osuda dobiva pravu sadržinu i znamenovanje istom kroz ovršenje kazni, to je sasvim neumjestno. štetno i bez razloga odvajanje ovršenja kazni od kaznenog pravosudja.

6. Buduć kazna slobode, i to s razlogom, zauzima prvo mjesto u našem kaznenom sustavu, poklanjati će udruga osobitu pažnju svemu onomu, što se bude odnosilo na poboljšavanje kazniona i sličnih zavoda.

7. Nu ipak što se tiče kratkotrajne kazni slobode, drži udruga. da je moguće i poželjno zamjeniti ju drugimi mjerami, koje će isto tako uspješno djelovati.

8. Kod dugotrajnih kaznah slobode ne smije trajanje kazni zavisiti samo od materijalne i moralne težine učinjenog kažnjivog djela, već isto tako i od rezultata, koji se budu polučili ovršenjem kazne.

9. Kazneno zakonodavstvo imade nepopravljive zločince od navade što moguće dulje učiniti neškodljivimi, a to i onda, kada se radi o višekratnom opetovanju manjih kažnjivih djela.

Članak III. Članovi udruge pristaju na načela, navedena u članku II. Novi članovi primaju se na pismeni predlog jednoga dosadanjega člana zaključkom odbora. Ovaj se zaključak stvara većinom glasova i bez navoda razloga.

Članak IV. Udruga drži redovito svake godine skupštinu. Skupštine se mogu dogodice držati i u duljih razdobjih. U svakoj skupštini zaključuje udruga o mjestu i vremenu buduće skupštine.

Članak V. Odbor ustanovljuje dnevni red skupština i brine se, da se sprema mnijenja i izvješća za razpravu u skupštinah.

Odbor imade svakoj skupštini podnjeti izvješće o napredku zakonodavstva u raznih zemljah za vrijeme od zadnje skupštine, koje će se izvješće obnarodovati zajedno sa izvadkom iz zapsnika o razpravi.

Članak VI. Skupština bira članove odbora.

Ona zaključuje o tom, kojimi se sve jezici mogu članovi služiti, da se što više olahkoti razprava.

Redovito se ne glasuje o pitanjih, koja su na dnevnom redu. Ali ako uz koju zasadu, predloženu skupštini, pristanu dvie trećine svih glasujućih članova, to se ta zasada imade dodati zasadam, navedenim u članku II.

Članak VII. Zaključci skupštine stvaraju se većinom glasova.

Odsutni članovi vlastni su dati svoj glas pismeno.

Za promjenu pravila nuždna je većina od dvie trećine svih glasujućih članova.

Članak VIII. Odbor sastoji iz tri člana. Oni razdjeljuju medju se poslove predsjednika, perovodje i blagajnika. Odbor je vlastan imenovati zamjenika perovodje.

Odbor odredjuje iz svoje sredine onoga člana, koji ima predsjedat skupštini.

Članak IX. Svaki član plaća godišnji prinos od 5 franaka = 4 marke, koje ubire blagajnik.¹

Skupština može zaključiti, da se ovi prinosi privremeno ili stalno povise.

Utemeljitelji udruge popratit će pravila njena ovimi opazkama:²

Udruga se obraća na sve one osobe, koje smatraju zadaćom kazne cjelishodnu borbu proti zločinu, te koje drže, da današnje uredbe u tom pogledu trebaju popravka i da se dadu popraviti. Ako se ona i mora odreći sudjelovanju onih, koji niječu navedenu zadaću kazne, to ona sasvim tim ne traži od svojih članova, da pristanu ma uz koju kaznenopravnu teoriju. Nebrineć se za teoretičke školske prepirke, imade udruga skroz praktičnu svrhu: polaganu preinaku postojećeg prava, da kazna bude više nego li do sada odgovala svojoj svrsi.

Svako kazneno zakonodavstvo mora imati narodni karakter, ono se mora prilagoditi osebini države, za čiji narod je opredjeljeno. Ali svako kazneno zakonodavstvo počiva na znanstvenih podlogah; a znanost, koja mu te podloge daje, nije vezana na narodne granice, kao što niti nijedna druga znanost. Tako treba da je i naša udruga medjunarodna, da uz mogne zakonodavstvom pojedinih zemalja na razpolaganje staviti rezultate, postignute zajedničkim nastojanjem.

Udruga, koja teži za preinakom zakonodavstva na znanstvenoj podlozi, mora da si je barem u velikih crtah na čistu glade toga, što hoće i zašto to hoće. S toga stupa medjunarodna kriminalistička udruga u život sa opredjeljenim programom i traži od svojih članova, da u glavnom pristanu na taj program. Zasade, postavljene u članku II. pra-

¹ Druga godišnja skupština zaključila je 14. kolovoza 1890, da se godišnji prinos povisuje od 5 franaka = 4 marke na 7.50 franaka = 6 maraka.

² Mittheilungen der Internationalen kriminalistischen Vereinigung (Bulletin de l'Union Internationale de droit pénal). I., str. 19 i sl. — „Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft“. IX., str. 367.

vila, nisu naučne zasade, već načela za djelovanje udruge; one označuju polje rada i smjer, u kojem se imade kretati djelovanje udruge.

Udruga polazi sa tog stanovišta, da onaj, koji se hoće boriti proti kriminalitetu, mora kriminalitet poznavati. Zločin nam se ukazuje kao pojav, kao činjenica, događaj u životu pojedinca, kao i u životu društvenoga tjela. Znanstveno iztraživanje zločina u oba ova smjera može se označiti kao kriminalna biologija ili antropologija i kriminalna sociologija. Udruga ne polaže na ove nazive (čl. I., čl. II., br. 1 i 2) nikakove važnosti; ali ona naglašuje, da su ova iztraživanja neobhodno nuždna. Ona zabacuje prema tomu onaj smjer znanosti kaznenog prava, koji, poričući važnost ovakovih iztraživanja, hoće da teoretičnoga i praktičnoga kriminalistu posve ograniči na stvaranje i poznavanje formalnih jurističkih pojmova.

Antropološko i sociološko iztraživanje zločina tekar je započelo. Usljed toga nije udruga uzela u svoj program tobožnje rezultate toga iztraživanja. Ona ne zastupa naučnih mnienja nijednoga znanstvenoga pravca, te si naročito pridržaje podpunu slobodu, kritičkoga izpitivanja naprama „talijanskoj pozitivnoj školi.“

Udruga naglašuje jedinstvo cjelokupne znanosti kaznenopravne (*sciences pénales*) i zakonodavstva, koje na njoj počiva. Ona smatra zadaćom kriminaliste, da posvećuje isto toliku pažnju odgojilištem i popravionicam, prisilnim radionicam i policajnom nadzoru i sličnim uredbam, koje služe kao sredstva u borbi proti zločinom, koliko i robijam i tamnicam; ona scieni, da je jedan od glavnih uzroka neznatnim uspjehom, koji današnji pravni red u borbi proti zločinu pokazuje, što se strogo luči prevencija od represije, kazne zločina od zaprečenja zločina. Tim više drži udruga ovršenje kazne integrirajućim djelom kaznenoga pravosudja; ona smatra neumjestnim, štetnim i bez razloga (čl. II., st. 5) uređivanje kaznenog zakonodavstva bez obzira

na ovršenje kazne kao i reformiranje kazniona bez obzira na postojeće kazneno pravo. Prema tomu joj se čini bezpredmetnom borba o tom, po kojem sustavu se imade ovršivati kazna slobode (da li po sustavu samica, po progresivnom sustavu itd.), dok nisu postavljeni temelji kaznenom zakonodavstvu. Udruga prati prijaznim okom nastojanja oko poboljšanja kazniona (čl. II., st. 6), te se nada plodnom zajedničkom radu sa kongresi i društvima, koja se bave sa pitanji o reformi kazniona. Udruga vjeruje, da je moguće i u pojedinom slučaju opet uzpostaviti savez između sudačke djelatnosti i ovršenja kazne, ali ona se ne može o tom izjaviti, na koji način bi se taj savez uzpostaviti mogao. Od rješenja toga pitanja odvisi, da li će se moći prema zahtjevu navedenom u čl. II. st. 4 podjeliti rezultatom ovršenja kazne utjecaj na trajanje kazne, da li će se moći uz skraćivanje po sudu dosudjene kazne (uvjetni dopust) uvesti i produženje njeno, ili unutar stanovitih granica neopredjeljene kaznene osude, t. j. takove, koje su opredjeljene samo kroz maksimum i minimum (indeterminate sentences).

Malo ne obćenito se danas priznaje, da valja zločinca od navade drugačije kazniti, nego li onoga, koji je slučajno u zlo upao. S toga će jedva tko ozbiljno prigovoriti stavkama 4 i 9, čl. II. Udruzi će biti jedna od najvažnijih zadaća, da ponovno podvrgne ispitivanju ovu razliku, da ju znanstveno ustanovi; da tako uzmogne postaviti jasne praktičke predloge.

Udruga se pouzdano nada, da će moći računati na odobravanje i podporu mnogobrojnih pravnika u borbi proti kratkotrajnim kaznima slobode. Ona će ozbiljno u pretres uzeti pitanje, u kojem obsegu bi se imala kratkotrajna kazna zatvora odstraniti i koja sredstva kazne bi mogla na njeno mjesto stupiti (uvjetna osuda, jamčevina, radnje občinske ili šumske itd.). Upravo na ovom polju ne manjka primjera malo ne u nijednoj zemlji.

Sada će biti tako slobodan malko se poblize pozabaviti barem sa glavnimi načeli naše udruge. Pri tom će se jedino

držati utemeljitelja njenoga profesora Liszta,³ jer ih nitko nije, što bih ja znao, tako temeljito i tako svestrano razpravio, kako on; a obazrieti ću se, koliko mi bude moguće, barem letimice, i na zaključke, stvorene u skupštinah udruge.

Pod kriminalnom antropologijom ili kriminalnom biologijom razumjevamo znanstveno iztraživanje tjelesne i duševne osebnosti zločinca i ustanovljenje uvjeta zločina, koji u toj osebnosti leže. Ona se prema tomu dieli u kriminalnu somatologiju (anatomiju i fiziologiju), t. j. nauku o tjelesnoj osebini zločinca i kriminalnu psihologiju, t. j. nauku o duševnoj osebini zločinca.

Nastaje sada pitanje, da li je kriminalna biologija postigla do sada kakovih rezultata i ako je, koji su to rezultati.

Neda se tajiti, da su ti rezultati do danas maleni. I optimista biti će prinužen opaziti najpoznatijim kriminalnim antropologom, da su najvećom odlučnošću i doktrinarnom preuzetnošću slabo obrazložene hipoteze proglasiti nepobitnimi istinama.

Ali bi bilo krivo radi krivnje pojedinaca osuditi cijeli pravac. Mi moramo zločinački sviet upoznati, ako hoćemo da se borimo proti njemu; a mi ga nećemo nikada upoznati, ako ga ne budemo znanstveno iztraživali.

Ne postoji homo delinquens, t. j. zločinac ne sačinjava jedinstvenog antropološkog tipa. Ovo proizlazi iz nedvojbenih činjenica kaznenoga zakonodavstva. Djela, koja kaznimo kao zločine, prestupke i prekršaje, tako se medju sobom razlikuju po svojoj bitnosti, a najpače po svojih motivih, na kojih počivaju, da se nikako ne dadu svesti na iste organske uvjete. Prema tomu neima posebnih zločinačkih moždjana. Onomu, koji ma samo i površno poznaje kazneno pravo, ne može nikada na um pasti, tražiti ih.

³ Von Liszt: Kriminalpolitische Aufgaben u Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, IX., str. 452 i sl., 737 i sl., X., str. 51 i sl., XII., str. 162 i sl.

Neima niti posebne lubanje ubojica. Jer ubojica upravo tako nije antropološka jedinica, kao ni zločinac u obće. Grabežno umorstvo, umorstvo iz političkih razloga i umorstvo iz osvete ne mogu nikada počivati na jednakoj duševnoj i tjelesnoj osebini počinitelja. Mi možemo obćenito kazati: Kriminalno-antropološko iztraživanje ne smije na nikakav način operirati sa deliktinimi pojmovi kaznenoga zakona. Ta mi nećemo da iztražujemo pojam, već čovjeka.

Tako ćemo morati napustiti antropološki tipus zločinca u obće, a napose ubojice, palikuće itd. Pošto je svaki čovjek produkt prirodnih svojstva odgoja u najširem smislu i vanjskih okolnosti, koje ga okružuju, to je jasno, da u danom pojedinom slučaju može odlučnu rolu igrati sad jedan, sad drugi, sad treći od navedenih faktora. Samo u onom slučaju možemo u tjelesnoj ili duševnoj osebini zločinca naći ključ za počinjeno po njem djelo, ako su pri tom bili odlučni budi prirodjeni, budi stečeni individualni uvjeti.

Već se danas može na temelju polučenih rezultata utvrditi, da mnogi zločinci pokazuju na sebi znakove tjelesne i duševne degeneracije, koji znakovi su psihijatriji već dugo poznati. Ova je degeneracija većinom nasledjena, hereditarna. Razlogom su joj tjelesne i duševne bolesti roditelja, naročito njihove psihoze i neuroze (epilepsija), pijanstvo, razvratnost, sifilis.

Bitnost degeneracije postoji u svakom slučaju u neuropatičkom sustavu, u oslabljenju odporne snage centralnog živčanog sistema. Time je mišljenje, čuvstvovanje i htienje bolestno preinačeno, — s temelja je poremećeno ravnotežje duševnog života.

Valja imati na umu, da nasledjena degeneracija kao i stečeno oslabljenje sastoji u jačoj ili slabijoj predispoziciji, koja se može svladati shodnimi i pravodobnimi mjerami kao što i svaka druga sklonost (pomislmo na djecu roditelja bolestnih na plućih), dočim se pod nepovoljnimi vanjskimi okolnostmi razvije do kroničkoga, neizlječivoga stanja. Valja nadalje imati na umu, da neima posebne dispozicije za

počinjanje kažnjivih djela, već da odvisi od vanjskih okolnosti, od životnih prilika u njihovoj cjelosti, da li će poremećenje duševnog ravnovesja dovesti do ludila, do teških nervoznih bolih, do tjelesnih bolih, do lahkomnog života ili do zločina.

Jasno je, da su proti ovoj grupi zločinaca nužne osobite mjere. Ako je još moguća kod nje uzpostava poremećenog duševnog ravnovesja, to se ona ne može postići kroz nekoliko tjedana ili mjeseci, što ih zločinac u uzah sprovede, već će se nasuprot samo učiniti nemogućom.

Kada pako to stanje postane neizlječivo, onda će biti potrebne odlučne mjere za zaštitu društva. Da li se u jednom i u drugom slučaju može govoriti još o kažnjenju, ili se mora zahtijevati, da se takovi individui smjeste prolazno ili čak trajno u posebne zavode, o tom ne možemo ovdje razpravljati, jer bi nas predaleko vodilo.

Prva i najglavnija zadaća kriminalne antropologije sastoji u tom, da iztražuje ovu grupu zločinaca bez obzira na deliktne pojmove kaznenoga zakona, da ustanovi i protumači njihovu osebinu, a napose njihov odnošaj prema zločincem od navade. Samo tako će se moći dobiti sigurna podloga za preinaku našega zakonodavstva. Pri tom će valjati glavnu važnost položiti na što moguće točnije iztraživanje celog života pojedinca i njegovih roditelja. Taj posao mora uzeti u ruke kriminalista. Kaznionice mu pružaju dosta široko polje rada, koje je od neizerpive plodnosti. Ako bude on pri tom naučio nesamo knjige proučavati, već i ljude, nesamo pojmove promatrati, već i činjenice, biti će to nemalen dobitak za našu znanost.

S biološkim iztraživanjem mora uzporediti i sociološko iztraživanje zločina. Pod sociološkim iztraživanjem razumjevamo znanstveno iztraživanje zločina kao posebnoga pojava društvenoga života, ter razjašnjenje socijalnih uvjeta zločina.

Socijalni uvjeti zločina su kod velikog diela zločina od mnogo većeg upliva na počinjenje njihovo, nego li individu-

alna osebina počinitelja. A djelomice vode nas i individualni uvjeti zločina do njegovih socijalnih uvjeta. Bjeda i nevolja mase plodno je tlo, na komu nesamo da zločin sam uspjeva, već i hereditarna degeneracija, koja opet vodi do zločina.

Jednostrano naglašivanje kriminalno-antropološkog staništa zavodi veoma lasno do fatalistične rezignacije i time do potpunog zanijekanja kriminalne politike. Ako je svaki zločin organski uvjetovan, plod grieha otaca, zadnji rezultat od kojena na koljeno prolazeće i sve više rastuće degeneracije — što ćemo onda kod ovih nesretnika postići kaznom? Do toga je rezultata i došla talijanska škola, jer s velikim nepovjerenjem promatra djelovanje kazne, te hvali kao najveću mudrost zakonodavca uvođenje t. zv. substitutivi penali, sredstva, koja bi imala zamjeniti kaznu.

Sasvim se drugačije imade stvar, kada polazemo važnost na iztraživanje socijalnih uvjeta zločina. Na ove možemo većim dielom djelovati. Mi možemo ne samo odstraniti motive zločina, koji potiču iz društvenih odnošaja, već možemo zapriečenjem i ovršenjem kazne i stvarati motive, koji su kadri držati ravnotežje uplivu društvenih odnošaja. Ona vrst pobijanja zločina, koja se polučiti može ublaženjem nevolje masâ, dizanjem naobrazbe itd., ne spada ovamo. Ali ovamo spada zaprećenje kaznom i uredjenje ovršenja kazne. Popravak i zastrašenje, ili ako se hoće, odgoj i zapt, igraju ovdje odlučnu ulogu. Kriminalna antropologija i kriminalna sociologija moraju zajednički djelovati, ako hoćemo, da zločin u njegovom pojavu i u njegovom korenu upoznamo i ako hoćemo, da kaznu tako uredimo, da bude odgovarala svrsi — borbi proti zločinu. Metoda sociološkoga iztraživanja zločina može biti dvostruka: sustavno opažanje pojedinih zločina i sustavno opažanje množine zločina. Potonje nazivamo kriminalnom statistikom. Zadaća kriminalne statistike ne sastoji u nabranjanju djelatnosti kaznenih sudova, već je ona sociološko razlaganje zločina i kazne. Još nije ovaj razvoj kriminalne statistike dovršen, još je ona danas daleko od toga, da zadovolji podpuno svojoj novoj i teškoj zadaći.

Nema dvojbe, da se na kratkotrajnu kaznu slobode sudi u najvećem broju slučajeva.

O tom su pako svi stručnjaci prilično na čistu, da kratkotrajna kazna slobode, osobito kako se danas ovršuje, ne odgovara svojoj svrsi. Nitko ne može očekivati, da će ono nekoliko dana ili ćedana zatvora kaznenika popraviti. Da pako kratkotrajna kazna slobode uzmogne zastrašiti, valjalo bi prije svega kod nje strogo provesti prisilni rad, što se ne čini, a po našem zakonu niti se nemože provesti, jer po §-u 243 k. z. može osudjenik kod zatvora, ako se može uzdržavat sam, izabrat si poslovanje koje hoće. U današnjih uzištih kod sudova nalazimo ponovno sve manjke koji su stare kaznionie napravili bili legli opačine, visokimi školami zločina: u istih malenih, sad jače, sad slabije napunjenih prostorijah zatvoreni su zajedno mladi i stari kaznenici, okorjeli zločinci sa bojazljivimi početnici na putu zločina bez dovoljna nadzora, djelomično bez posla, bez nauke i dušobrižnika. Samo što tim današnjim zatvorom još k tomu manjka stari strogi zapt. Za zločinca od navade nema uza današnja zastrašujuće snage; a onoga, koji je slučajno pao u zlo, najpače pako ženu, koja je prvi put pogriješila, ubija moralno.

Kratkotrajna kazna slobode ne samo da je nekoristna; ona oštećuje teže pravni red, nego li bi bila u stanju učiniti podpuna bezkažnjivot zločina.

Ravnatelj kaznionie u Moabitu Krohne⁴ kaže: U tih se uzah malone ništa ne radi. Ako se pako zatvorenici šalju na rad van, da cjepaju drva i obradjuju vrtove, onda dolaze na večer u uzu s duhanom, dapače i s rakijom, koju su stranom izprosjačili, stranom pokrali, pak se onda u zajedničkih prostorijah puši duhan, igraju karte, dapače i pije rakija. Gdje je tu granica medju kaznom i farčom? To su odnošaji, koji se s razboritim pravnim redom ne dađu složiti. Takovo se stanje

⁴ Die Organisation des Gefängniswesens mit besonderer Beziehung auf die kleinen Gefängnisse für Untersuchungs- und kurzzeitige Strafgefangene, 1868. — Vidi i Krohne: Lehrbuch der Gefängnissskunde, 1889.

uza ne nalazi osamljeno, to je prosječno stanje malenih uza u cijeloj Njemačkoj. Što nam onda koristi reformirati veće kaznionice, kad nam malena uzišta otvraju put k novim zločinom i kaznionam.

Nadzornik pruskih kaznionica Illing⁵ dokazuje na temelju vlastitog izkustva, da su kratkotrajnost kazna i način njihovoga izvršenja dva zla, koja poglavito podpomažu umnažanje zločina i priupadništva.

Prilično to isto tvrdi za Francuzku Bonneville de Marsangy⁶ i drugi. Evo nekoliko primjera: Lacassagnes kaže u albumu rimskog kaznioničkog kongresa g. 1885.: *A notre époque la justice flétrit, la prison corrompt et les sociétés ont les criminels qu'elles meritent.* U istom albumu kaže A. Ribot, da u njegovih očijuh nema ništa više barbarskog, nego li zloraba kazni zatvora u slučajevih lagljih delikta. On je toga nazora, da sudac mora imati podpunu vlast, da na mjesto kazni zatvora sudi na nekoliko dana prisilnog rada ili prema okolnostim i na jednostavni ukor, pak svršava, da će se naši potomci čuditi, da je tako jednostavna i nuždna reforma bila tako dugo predmetom diskusije.

Emile Gautier veli⁷: *En verité, la prison, telle qu'elle est organisée, est un véritable cloaque épanchant dans la société, un flot continu de purulence et de germes de contagion physiologique et morale. Elle empoisonne, abrutit, déprime et corrompt. C'est à la fois une fabrique de phisiques, de fous et de criminels.*

Ferdinand Desportes, kaže⁸: *Les petites prisons sont en général, la pépinière des maisons centralés. Les malfaiteurs y font leur première étape; ils s'y affermissent dans leurs mauvais dessins: ils y forment de coupables relations; ils y acquièrent une expérience funeste; entrés dans ces établis-*

⁵ Zeitschrift des königlich preussischen statistischen Bureaus, 1885.

⁶ Rulletin de la société générale des prisons XI. 311.

⁷ Archives de l'anthropologie criminelle, III. 555.

⁸ La réforme pénitentiaire en Suède, 1882., str. 20.

sements pour quelque délit peu grave, ils en sortent souvent capables de plus grands forfaits.

To isto tvrde za Belgiju Prins i ministar pravosudja Le Jeune, koji je u saboru 9. svibnja 1888. kazao: Je crois, qu'on peut dire sans crainte d'être dementi, qu'à ujourd'hui l'inefficacite absolue de l'incarceration, lorsque l'imprisonnement n'est que de courte durée, est peremptoirement démontrée.

Kako vidimo, svi su složni u tom, da je kratkotrajna kazna slobode škodljiva, dapače, onako kako se danas ovršuje, pogubna, te bi ju valjalo svakako zamieniti drugim sredstvi kazne. Nastaje sada pitanje, koja su ju sredstva zamieniti kadra.

Najvažnije sredstvo jest bez dvojbe osim novčane kazne, koja je u prvom redu kadra zamieniti kratkotrajnu kaznu slobode, osobito kod delikta počinjenih iz pohlepe za dobitkom, t. zv. uvjetno osudjenje, *condammation conditionelle*.

Ako uzmemo u obzir, da je ono nekoliko dana i noći, što ih prvi put osudjeni u zatvoru sprovede sa okorjelimi zločinci, bez posla, i bez nadzora, — često, dapače u većini slučajeva odlučno za sav njegov pozni život; da je time njegov ponos slomljen, a strah pred kaznom uništen; da je prva kratkotrajna kazna slobode samo prva stepenica, koja vodi do priupadništva i kroz ovo do nepopravljivoga zločinca od navade; ako nam je jasno, da ni kratak samotni zatvor ne popravlja niti ne zastrašuje, već da samo otupljuje i uništjuje najjaču polugu, koja suzdržaje od zločina, štovanje samoga sebe — moramo doći do zaključka, da bi valjalo onomu, koji je prvi put osudjen, prije nego li ga društvo napusti, dati stanoviti rok, još jednom postaviti njegovu sud inu u njegove vlastite ruke, da bude u stanju popraviti i spasiti se. To će se polučiti, kaže li mu se: ako se budeš stanovito vrijeme dobro ponašao, ako ne padneš opet u zlo, to se ova osudom izrečena kazna na tebi ovršiti neće; ako li pako budeš unutar toga vremena opet kazneno osudjen, ovršit će se na tebi poduno obje kazne. Na toj misli počiva uvjetno osudjenje, o

kojem ću biti slobodan drugom prilikom поближе govoriti, jer mi danas za to ne dostaje vremena.

Svakako mi je ovdje navesti, da je naša udruga na celom kontinentu poduzela veoma živu agitaciju u prilog ovoj reformi i to upravo sa sjajnim uspjehom.

Uvjetno osudjenje uvedeno je u Belgiji zakonom od 31. svibnja 1888. Ono je primljeno u Cislitavi u Schönbornovoj osnovi kaznenoga zakona i u osnovi novele k ugarskomu kaznenomu zakonu, a uvedeno je u Francezkoj zakonom od 26. ožujka 1890., nazvanim — *La loi Bérenger*, jer je Bérenger već g. 1884. podnio senatu osnovu zakona o uvjetnom osudjenju.

Treće sredstvo, koje bi imalo zamieniti kratkotrajnu kaznu slobode, jest prisilna radnja bez zatvora.

Dao bi se izbjeći squalor carceris, kojega odpušteni kaznenik iz kaznionice sobom donese i od koga svoje duše kroz sav svoj život više izbaviti ne može, ako nam podje za rukom zadržati karakter kazne, a da osudjenika ne zatvaramo. Ako se uvaži, da je prisilna radnja ono sredstvo, koje kod kazne slobode popravlja i omogućuje zapt, onda nastaje pitanje, nije li moguće pridržati prisilnu radnju bez zatvora.

Zatvor kratkotrajni djeluje demoralizatorno na osudjenika, dočim prisilna radnja bez zatvora nema te mane. Osudjenik, koji je cio dan radio, dolazi na večer u krilo svoje obitelji. Jedina razlika izmedju ovoga i slobodnoga rada sastoji u tom, što ovdje zaslužbina ne pripada njemu, već radi za obće dobro. On će ovu razliku jako osjetiti, ali kazna i mora da bude osjetljiva. Ako se ova radnja ograniči na one osobe, koje se uzdržavaju ručnim radom, neće im biti teško naći posla kod občina. Ako se bude radnja mjerila ne po vremenu, već po obavljenom poslu, neće biti težak nadzor.

Sa svim tim nebi prisilna radnja mogla stupiti neposredno na mjesto kazne zatvora, već samo posredno. Ona je najbolje sredstvo kao zamjena neutjerive novčane kazne.

Na mjesto zatvora nebi mogla neposredno stupiti, jer, kako navedosmo, mora se ograničiti na nadničarsku radnju, pošto bi druge radnje državu više stojale, nego li kaznionice,

te kad bi stupila na mjesto zatvora neposredno, onda bi nadničar ovršivao svoju kaznu na slobodi, dočim drugi stališi morali bi za isti delikt u zatvor. Na mjesto neučerive novčane kazne može stupiti, jer ako se ozbiljno utjeruje novčana kazna, biti će neučeriva samo i jedino kod nadničara. Ako osudjenik neće da radi, valja da bude zatvoren.

Prisilnu radju poznavaju već njeka zakonodavstva. Da spomenemo samo talijanski kazneni zakon od god. 1889., koji u čl. 22. odredjuje, da se može na zahtjev osudjenog na novčanu kaznu, koja je neutjeriva, dozvoliti, da mjesto zatvora radi za državu, provinciju ili obćinu, pri čem se uzimaju dva dana rada za jedan dan zatvora. Nadalje odredjuje čl. 23., da se u slučajevih, predvidjenih u zakonu, može ovršiti kazna zatvora u kojoj radionici (*casa di lavoro*), ili obavom obće koristnih radja (*mediante la esecuzione di opere di publica utilità*). Ako osudjeni neće da radi, nastupa redovita kazna.

Kao četvrto sredstvo navodi se ukor. Mi znamo, da ga naš zakon pozna kod zlostava u obitelji, ali nije, barem koliko je meni poznato, nimalo povoljno djelovao.

Kao péto sredstvo navodi se domaći zatvor. I domaći zatvor pozna naš postojeći kazneni zakon u §-u 244. Ali ova ustanova našega postojećega kaznenoga zakona ostala je, koliko je to meni poznato, samo na papiru, te nije imala nikakve praktične važnosti. Nu drugčije nije ni moguće, jer domaći zatvor na razne razrede pućanstva različito djeluje, a osim toga je nadzor nad ovršenjem njegovim stranom upravo nemoguć, a u koliko je moguć, vanredno skupocjen.

To isto vriedi i za druga ograničenja slobode, koja se sa raznih strana preporučuju, kao zabrana polaziti krčme, polaziti stanovito mjesto, konsignacija u stanovitom mjestu, zabrana nositi oružje itd.

Još mi valja spomenuti jamčevinu, koja se daje uporaviti u raznih formah. Jedna od tih forma nalazi se u engleskom pravu, gdje joj je svrha osigurati mir i sigurnost obćenitosti i pojedinca proti smetanju poćinjenjem kaźnjivih djela. Ona se izriče uz kaznu slobode ili novčanu kaznu, te se

proglašuje propalom, ako osudjeni unutar stanovitog vremena počini kažnjivo djelo.

Nu jamčevina u ovom obliku nas ovdje nezanima. Nas zanima jamčevina ovdje u toliko, u koliko je kadra stupiti na mjesto kazne slobode, ili bolje rekuć, u koliko je kadra drugim sredstvom, koja imaju zamjeniti kratkotrajnu kaznu slobode, podjeliti dovoljnu intenzivnost. Jamčevina se naročito daje veoma koristno spojiti sa uvjetnim osudjenjem, kako je to učinjeno u osnovi novele k ugarskom kaznenom zakonu, i sa sudačkim ukorom (*riprensione giudiziale*), kako je to prevedeno u talijanskom kaznenom zakonu.

O veoma važnom pitanju, koje u velike zanima našu udrugu i kojim se je ona opetovano bavila, najme o postupanju sa mladenačkim zločinci, neću raspravljati, jer će o tom predmetu naskoro u skupštini pravničkog društva napose govoriti kr. nadzornik zem. kazniona velem. g. Stjepan Kranjčić.

Samo ću pri tom jednu okolnost letimice spomenuti, a ta je, da udruga ide za tim, da zakonodavstva kod prelazne mladenačke dobe, dakle između 12. i 16. odnosno 18. godine napuste obilježje „spoznaje kažnjivosti“, „*Unterscheidungsvermögen, discernement*“, od kojega obilježja po modernih zakona odvisi, da li će biti mladja osoba osudjena radi kažnjivoga djela, koje joj se u grieh upisuje, ili neće. Udruga predlaže mjesto toga, da valja prepustiti rasudi suda, da li će u takovom slučaju suditi na kaznu ili na odgoj nadziran po državi.

Obilježje „spoznaje kažnjivosti“, koje je recipirano iz franceskog prava, temelji se jedino i izključivo na intelektualnom razvoju, ali valja svratiti pozornost na to, da ne odlučuje kod našeg rada spoznaja kažnjivosti, da ne odlučuje razlikovanje dobra i zla, već da je tuj odlučna jasnoća, sigurnost i snaga, kojom uplivaju na cjelo naše djelovanje obćenite predstave o pravu, vjeri i moralu. Gospodstvo ovih regulativnih maksima daje nam ćudorednu slobodu, koja je temeljem ubrojivosti. Ne odlučuje pri tom znanje, već moć; ne odlučuje sadržaj predstava, već njihova etična jakost. Ubrojivost pred-

postavlja, da se kod dotičnika ne samo radjaju iste predstave kao i kod normalnog čovjeka, već da te predstave imaju i jednaku snagu kao i kod onoga, da postanu motivi. Tu ne odlučuje spoznaja, već čudoredna od porna snaga, na koju postojeći zakoni ne uzimaju obzira.

Još bi mi valjalo svakako koju kazati o zločincih od navade i priupadnicih, nu o tom ću takodjer biti slobodan drugom prigodom napose progovoriti.

A sad još nekoliko rieči na koncu o samoj udruzi.

Kako je medjunaredna kriminalistička udruga upravo u horu utemeljena i kako je pošla sa izpravnog stunovišta najbolje dokazuje ta okolnost, što broji danas do 600 članova sa svih krajeva svieta, što se u njezinih redovih nalaze pravnici svijuh struka, što složno pod njezinom zastavom idu za istim ciljem znameniti teoretici,iskusni praktici i mladi pregaoci najraznovrstnijih narodnosti i najodaljenijih krajeva. U njoj je zastupana bila 1891. Njemačka sa 156 članova, Švicarska sa 97 članova, Ugarska sa 48 članova, Cislitava sa 40 članova, Švedska sa 21 članom, Norveška sa 17 članova, Sjedinjene države sjeverne Amerike sa 12 članova, Franceska sa 11 članova, Srbija sa 7 članova itd. itd.

Do sada je udruga držala tri skupštine i to prvu u Bruselju, drugu u Bernu, a treću u Kristaniji. Na bruseljskoj skupštini, koja je obdržavana u kolovozu 1889., predležahu mnienja Ad. Prinsa i Lammascha o uvjetnom osudjenju, Liszta i barona Garofala o pitanju: „koja sredstva se mogu preporučiti zakonodavcu u svrhu ograničenja kratkotrajnih kazna slobode“, A van Hamela i Bernarda Lucasa o pitanju: „koje se pogrješke nalaze u sustavu borbe proti priupadničtvu, kojeg se sustava danas većina zakonodavstva drži“, Jagemana i Moldenhauera o pitanju „da li li je poželjno, da se prisilni odgoj učini ovisnim o počinjenju kažnjivog djela“ te konačno Gaucklera i Getza o pitanju: „počam od koje godine mogu se progoniti mladjahni zločinci.

Skupština je nakon svestrane i temeljite razprave prihvatila ove zaključke :

700

„Udruga preporuča zakonodavcem svih zemalja prihvat načela uvjetnog osudjenja, ali podjedno upućuje na nuždu, da obseg njegov valja prilagoditi mjestnim okolnostim i pri tom uzeti u obzir čuvstvo i kulturno stanje svakoga naroda“.

„Udruga drži, da zakonodavac imade ozbiljno uzeti u pretres sredstva za zamjenu kratkotrajnih kazna slobode“.

„Ona preporuča napose: jamčevinu, a onda sve reforme, kojim je svrha omogućiti uplatu novčane kazne i tako odstraniti supletornu kaznu slobode“.

„Udruga mnije, da je sustav danas valjajući s obzirom na priupadnike manjkav i posve nedostatan za ozbiljnu borbu proti priupadu. Kao glavne mane ovoga sustava označuje napose:

1. Manjkajuću klasifikaciju i jednako postupanje sa zločinci od navade i prigodnimi zločinci.

2. Zlorabu kratkotrajnih kazna slobode, kojoj je posljedica; da se priupadnici ponovno vraćaju u društvo, a da ovo nije dovoljno osigurano.

Na drugoj skupštini udruge, koja je održavana u kolovozu 1890. u Bernu predležala su mnijenja Leveilléa i Lilienthala: o pitanju „kako se imade ustanoviti u zakonu pojam nepopravljivog zločinca od navade i koje se mjere imadu preporučiti proti ovim zločincem“, Fojnickoga o pitanju: — „da li je nužno i shodno postupak proti mladjahnim zločincem učiniti odvisnim od razlikovanja, da li su radili uvidjavnošću, koja je nužna za spoznaju kažnjivosti“, Alimene o pitanju „može li se i mora li se zakonodavstvo u buduće više nego li do sada baviti sa pitanjem odštete i prava povredjene stranke, — koja se sredstva mogu preporučiti, da se postigne ova svrha“, te Baumgartena i Zührera o pitanju „da li je prisilni rad bez zatvora sgodan, da u stanovitim slučajevih stupa na mjesto kratkotrajne kazne slobode“.

Skupština je nakon razprave prihvatila ove zaključke:

„Uz podpuno priznavanje važnosti i upliva geografskih i etnografskih odnošaja drži udruga:

1. da se djeca, koja nisu navršila 14. godine, neimaju podvrći nikakvim kaznenopravnim mjeram,

2. da imade kod mladića iznad 14 godina odpasti pitanje o spoznaji kažnjivosti, koje se imade nadomjestiti pitanjem, da li je nužno takove osobe podvrći javnom odgoju,

3. da se postupak sa djecom, koja su pronadjena krivimi kao i sa zanemarenom djecom imade uvijek prilagoditi njihovoj individualnosti“.

„Imade zločinaca, kod kojih nedostaje obična reakcija redovitom kaznom radi njihovoga psihičnog i moralnog stanja.

Ovamo spadaju opetovani priupadnici, koje valja smatrati degeneriranimi ili obrtimičnim zločincima.

Ovi se zločinci imadu, prema stupnju degeneracije i pogibelji podvrći posebnim mjeram u svrhu, da se učine neškodljivimi i da se, ako je moguće, poprave“.

Liszt je predložio, da udruga uzme u svoje ruke izdanje „Die Strafgesetzgebung der Gegenwart in rechtsvergleichender Darstellung — La législation Pénale Comparée, koji je predlog primljen, te je u svrhu provedenja njegova izabran poseban odbor. Ovaj odbor razaslao je već okružnicu, iz koje razabiremo, da će djelo to izaći u njemačkom i francuskom jeziku i da će sastojati od 5 knjiga. Prva knjiga obuhvaćati će: kazneno zakonodavstvo pojedinih zemalja, druga i treća knjiga: obćeniti dio kaznenog prava, a četvrta i peta knjiga: pojedina kažnjiva djela. Cijena biti će svakoj knjizi kojih 30 maraka.

U istoj skupštini predloži Prins, da udruga preduzme inicijativu za utemeljenje Holzendorfove zaklade, koja će imati služiti unapredjenju kaznenoga prava. Ova zaklada je već utemeljena i pristupilo je k njoj do sada kojih 16 pravnčkih društava sa dosta znatnimi prinosi i ljepi niz pravnika raznih narodnosti.

Treća skupština udruge obdržavana je u kolovozu 1891. u Kristianiji, te su joj predležala mnijenja Rosenfelda i Liszta o pitanju: „uredjenje novčane kazne“ i Prinsa o pitanju: „imade li se zakonodavstvo u buduće više nego li do sada baviti sa

pitanjem odštete i prava povredjene stranke, — koja se sredstva mogu preporučiti, da se postigne ova svrha“.

Skupština je nakon razprave prihvatila ove zaključke :

„I. Predpostaviv svrsishodno uredjenje novčane kazne, imade se zakonodavstvu i pravosudju preporučiti veća uporava ovoga sredstva kazne, nego li je to do sada u većini zemalja bivalo, i to :

- a) kao fakultativna glavna kazna za laglje kažnjive čine,
- b) kao fakultativna nuzkazna za sve slučajeve.

II. Kod odmjerjenja novčane kazne valja, uz ostale razloge odmjere, uzeti obzir na imovinske odnošaje krivca.

III. Najviši iznos novčane kazne imade se prema dosadanjim zakonodavstvom povisiti, a najmanji iznos imade biti što manji.

IV. Valja toplo preporučiti zakonodavstvom, da što moguće više olahkote faktično plaćanje novčane kazne, poimence dozvolom obročnog odplaćivanja.

V. Pretvor neutjerive novčane kazne u kaznu slobode imade se po mogućnosti izključiti.

VI. Načelo uvjetnog osudjenja ima se uporabiti i na novčane kazne“.

„I. Zakonodavstvo bi imalo više nego do sada uzimati obzir na odštetu povredjenika.

II. Ako krivac u slučajevih lakših imovinskih delikta pravodobno odšteti oštećenoga, moglo bi se odustati od osudjenja na kazan.

III. Ova se ustanova nema uporabiti, ako je krivac bio već osudjen radi imovinskog delikta. Valja preduzeti iztraživanja o tom, da li i u koliko bi se mogao pekulium djelomično upotrebiti za odštetu oštećenoga“.

„I. U interesu boljega i za zakonodavstvo absolutno nuždnoga poznavanja karaktera i pogibeljnosti zločinaca od navade, naročito t. zv. nepopravivih opunovlašćuje udruženja svoj odbor, da se obrati na razne vlade, da im naglasi, od kolike je važnosti detaljna, precizna, jednaka i za komparaciju sposobna statistika priupadnika.

II. Naproti t. zv. nepopravljivim zločincem od navade absolutno je nužno, da se u osudi o zadnjem kažnjivom djelu nestvara takodjer definitivna osuda o postupanju sa krivcem, već da se glede toga preduzme novo iztraživanje o osobi krivca, o njegovoj prošlosti, njegovom ponašanju za vrijeme pokusno itd., nakon čega bi se imala stvoriti definitivna rješitba.“

Na koncu izpunjujem od srca rado želju utemeljitelja udruge profesora Dra. Franje Liszta, koji mi je 25. svibnja t. g., javljajući mi, da sam primljen za člana udruge, pisao: „Wir wären ihnen auch dankbar dafür, wenn Sie unserer Sache noch einige tüchtige Juristen ihres engeren Vaterlandes zu gewinnen in der Lage wären“, te se obraćam na svakoga hrvatskoga pravnika, sa čijim se znanstvenim uvjerenjem pravila naše udruge slažu, da stupi u naše kolo. Ja ću se smatrati osobito počašćenim, budem li mogao liep broj hrvatskih pravnika predložiti odboru, da ih primi kao članove, da tako bude Hrvatska u ovom društvu, koje imade plemenitu i uzvišenu zadaću, borbu proti zločinu, dostojno zastupana.

Pošto je domovina naša u poslovih pravosudja autonomna, moći ćemo, ako nas bude dovoljan broj voljnih za rad, poput Ugarske i Srbije, stvoriti narodnu hrvatsku grupu medjunarodne kriminalističke udruge, u kojoj ćemo u skladu sa temeljnim načeli udruge razpravljati kriminalistička pitanja s osobitim obzirom na našu zemlju i naš narod; ta naša udruga polazi sa stanovišta, da svako kazneno zakonodavstvo mora imati narodni karakter, da se mora prilagoditi osebini naroda, za koji je opredjeljeno.

Firma udruge akcionarne.

Piše dr. *Fran Vrbanić.*

Više puta bio sam upitan: mogu li se s postojećimi ustanovami našega trgovačkoga zakona u sklad dovesti firme nekih naših društava, za koje se znade da su udruge akcionarne? Povod toj sumnji, dala je okolnost ona, što se pokraj ustanove § 14. našega trgovačkoga zakona, koja

167